

Bijlage: Meer oorlogsverhalen van Elisabeth de Bruin-Steelink

Bedelen bij Duitse soldaten

“Wij woonden tegenover een scholenblok waarin soldaten gelegerd waren. Ik heb begrepen dat er overal in de stad scholen “gevorderd” waren om er soldaten in te laten bivakkeren. Inmiddels was ik 11 jaar en sprak ik een klein beetje Duits. Dat kwam omdat Nellie (mijn zusje) en ik altijd rond het middaguur langs die schooldeuren liepen om de heerlijke etensgeur op te vangen. En soms, ja soms lukte het. Als wij wat langer bleven, werden wij opgemerkt door (één van de) soldaten die deurwacht had en loodsten zij ons naar binnen naar even om de hoek van de gang. Daar stond een levensgrote badkuip die net gevuld werd met heet eten. Dat ging heel raar. Wij stonden met open mond van verbazing te kijken hoe dat eten in die badkuip gekieperd werd. Er kwam een soort tractor die in de schep eten vervoerde en die gooide dat dan zo in die etensbadkuip. De soldaten stonden in een rij met een kan in hun hand en schepten ieder twee keer op. Zij zorgden er wel voor dat hun kan vol kwam. Wij kregen ieder een kan die vol gegooid werd en weg moesten we. We werden met drang de deur uit geduwd. Misschien mochten wij dit allemaal niet zien of zo. Nellie kon de kan amper tillen maar wij kwamen er mee thuis. Ed (mijn broer), Nel en ik kregen elk een hapje en toen werden de kannen weggezet en bewaard voor als pappie thuis zou komen.”

De Euterpe straat

Echter of haar vader thuis die avond thuis zou komen, was maar de vraag: “Dat was elke keer ook weer zo’n spanning. Kwam hij wel thuis, of was hij weer opgepakt. Weer opgepakt ja. Dat was al twee keer gebeurd en was hij met nog anderen, voedsel lopers, naar de Euterpe straat gebracht. De Euterpe straat was berucht, daar kon je een pak op je donder krijgen (woorden van mijn vader) als je zelfs maar je ogen even bewoog. De deur links was voor deze mensen de grootste angst, want dan moest je voor verhoor bij een hoge piet komen, die heel graag wilde laten zien dat hij macht over je had. Dat was altijd goed gegaan maar deze keer niet. Ik zag door een spleet in de deur dat mijn vaders rug afgesponnd werd en met jodium besproeid. Hij kreunde en beet kennelijk op zijn tanden want ik hoorde het knarsen. s’ Morgens vertelde hij hoe zij als groep staande waren gehouden door soldaten en in een Jeep naar Amsterdam terug gereden werden. De fietsen kregen zij niet terug, maar daarvoor in de plaats kregen zij allen twee kuchen*. Mijn vader had onderweg gehoord dat de bevrijding niet zo lang meer zou duren. Vanaf die tijd ging mijn vader niet meer weg.”

***Munitiebrood** ook wel **commiesbrood** of **kuch** genoemd, is het [brood](#) dat volgens de voorschriften door het leger als voedsel aan de manschappen wordt verstrekt, omdat brood een onmisbaar onderdeel van de voedselvoorziening en daarmee van de slagkracht van het leger is. In soldatentaal werd vaak gesproken van het *kuch*, dat mogelijk verwijst naar het woord *keg* in de betekenis van "homp brood."

De bevrijding nabij?

Spreken over het einde van de oorlog was echter niet zonder gevaar. “Er werd gefluisterd dat de Amerikanen in aantocht zijn. Niemand durfde het te geloven of hardop uit te spreken. Want hoe zou je dat kunnen weten? Dan heb jij dus toch een radio in huis. En dat is strafbaar, dus houd je je mond stijf dicht.”

Verduistering

Alle Amsterdamse huizen waren tijdens de bezetting verplicht hun ramen te verduisteren met de bedoeling zodat bijvoorbeeld dat de geallieerden zich niet konden oriënteren vanuit de lucht en om bombardementen of beschietingen op de stad te voorkomen.

Elisabeth vertelt dat het pikkedonker op straat is: want alles is verduisterd. Niet alleen de straten maar ook de huizen. Soldaten liepen 's avonds en 's nachts de straten op en neer en als ze ook maar een sprankje licht zagen, schoten ze langs je huis of raam. Terwijl ze schreeuwden: "Lichten aus". Drie blokken verder was ergens kennelijk een feestje aan de gang en werden de "feestgangers" naar buiten gesleurd en met een pistool op hun hoofd naar binnen de school in geschopt."

Kuchen

Ook met haar broer Ed ging Elisabeth op zoek naar eten. "Als wij zagen dat er voedsel transporten voor de soldaten in die scholen waren, gingen Ed en ik elk naar een school in de buurt. Ed ging naar de school twee blokken verder en ik bleef gewoon bij "onze" school. Ed maakte meer kans verderop in de buurt, waar hij niet zo bekend was, omdat Ed er echt uitzag als een lopend skelet. Zo mager en uitgehold was hij. Ja en hier kenden de soldaten van de buurt mij door mijn schooien met Nel. Het was al twee keer eerder voorgekomen dat zij bij het overgooien naar elkaar expres een kuch lieten vallen. Vlak voor mijn voeten. Nou, ik was er als een gauwdief vlug bij en rende met mijn vangst hard naar huis, waar ook Ed even later aan kwam. Wat waren wij nu rijk. Twee kannen met eten, twee kuchen van Ed en mij, en dan ook nog de twee kuchen van mijn vader. Die kuchen waren niet zo groot. Hard en zurig brood was het, maar het was wel te eten. Moeder rekende uit dat wij nu minstens voor een week te eten hadden."

Brandstoftekort

"Maar nu hadden wij wel te eten, maar al een paar dagen geen vuur. Alles wat branden kon was in huis al gesloopt. Deuren, kasten, plinten etc. Wat nu? Ed zijn vriend, Jackey Kamstra wist de oplossing: 's Nachts werden houten geteerde blokjes tussen de tramrails weggetikt. Natuurlijk was dat verboden. Maar het werd door de gehele stad gedaan, wist Jackey. Maar wat gebeurde er? Vader die nu thuis was mocht niets weten. Dus slopen Ed en ik stiekem die nacht het huis uit. Bij de straat met de tramrails waren al verschillende mannen bezig. Ed stak een schroevendraaier onder een blokje en ik pakte het dan snel op en deed het dan in de tas die Ed meegenomen had. Plotseling was iedereen ineens weg. Zo snel als je soms vogels ziet opvliegen. Er kwamen twee Duitse soldaten aan en wij hadden het gevaar te laat bemerkt. Ik zat als verlamd. Ed en Jackey stonden kaarsrecht voor die soldaten. Jackey salueerde en zei in vloeiend Engels: "Heren wij hebben het verrekte koud, en kunnen niet eten wat niet gekookt is." Stomverbaasd was ik, over Jackey die Engels sprak. Maar wat gebeurde er? Een van die Duitse soldaten had een grote platte schep bij zich en zette die onder de blokjes en wipte zo een hele laag eruit. Nou je begrijpt dat wij vanuit de portieken werden gadegeslagen. Dat hadden die soldaten ook wel in de gaten. Ze gaven ons een duw: "Fort zu house" en na een wenk naar de portieken stormden de mannen van de buurt op ons af. Maar wij hadden onze buit binnen. (..)

Onze ouders stonden ons thuis lijkleek en angstig op te wachten. Gelukkig woonden wij 3 hoog en hadden zij de tijd gehad om ons heelhuids te horen thuiskomen. Zelfs mijn vader huilde, terwijl hij schokkend Ed heen en weer stond te schudden.”

Bezoek van oom Simon

Een keer kwam oom Simon op bezoek: “Hij rook het eten en zag onze borden en verheugd riep hij; “Wacht ik heb er wat lekkers bij”. Blij liet hij aan vader en moeder een fles olie zien. Olie? Gretig keek mijn vader Oom Simon aan. “Jawel hoor het is goede olie en dubbel gereinigd,” zei Oom Simon.

Ik zie dat Ed niet heeft kunnen wachten op deze discussie en stiekem neem ik ook een paar happen waardoor onze borden eigenlijk al leeg waren. Oom Simon goot op elk bord wat olie waar, net aan, één lepel eten op lag. Mijn moeder nam een hap van het heerlijke eten met de olie en begon te kokhalsen. Nadat mijn vader ook proefde van het eten ontstak hij in woede, en greep oom Simon en schudde hem heen en weer als een strootje. “Motorolie, Motorolie,” schreeuwde mijn vader.

Oom Simon was zich van geen kwaad bewust en haalde zijn schouders op. “Als jullie het niet blieven,” schamperde hij, “dan eet ik het wel op.” En zo geschiedde. Oom Simon heeft heerlijk gegeten.”

Ziekte

“Ed werd vrij plotseling ziek. Hij kreeg geen lucht. Vader naar de overkant, of zij, de Duitsers dus hè, een dokter wilden bellen want Ed ging dood. De dokter kwam vrij snel en bekeek Ed. Nel en ik werden de kamer uit gebonjourd maar bleven in de deuropening kijken naar wat die dokter deed. Hij pakte uit een leren tas een vrij klein mesje en sneed Ed in de hals. Nel schrok en fluisterde; “Hij snijdt Ed zijn hoofd er af”. Ik gaf Nel een por. “Houd je stil,” siste ik. Die man pakte een dikke limonade riet die hij bij Ed in de hals duwde. Aan de heftige beweging van zijn borst zag ik dat Ed nog leefde. Gelukkig. Van alle doorgestane angst van die dag begon mijn moeder te huilen. Nu werd Ed weer op nieuw weggebracht. Maar niet zo ver. Ergens in de buurt van die Euterpe straat was kennelijk een klein ziekenhuisje. Daar kwam hij terecht. Redelijk dichtbij, maar wij mochten hem niet bezoeken. Alleen vader en dan ook weer alleen moeder mocht bij hem. Tegen moeder had Ed gezegd: “Mama ik denk dat ik nu wel dood zal gaan, lieve mam tot ziens.” Moeder snikte het uit toen ze dat aan Pappie, Nel en mij vertelde. Ed werd later weer weggebracht naar ergens in bevrijd gebied. Ik heb, ook achteraf nooit gehoord waar hij nou precies is geweest. Moeder vond dat niet zo belangrijk. Ed was goed verzorgd en dat was voor haar het belangrijkste. Wij zaten nog steeds te wachten op die Amerikanen. Maar die lieten lang op zich wachten.”

Uiteindelijk is Ed gelukkig na de oorlog weer helemaal hersteld. Op 5 mei 1945 werd de officiële capitulatie ondertekend en was de oorlog in Nederland officieel ten einde. Vier dagen later bereikten de geallieerden Amsterdam.

Joodse Kinderen uit mijn klas

“In 1943 was ik 9 jaar en zat ik in de 4e klas. Een klas met ongeveer 30 leerlingen. Het was mooi weer want wij hadden nog wat gespeeld in het park voor de schoolbel zou klinken. Onze klas was normaal niet zo groot, maar er waren een paar weken geleden nogal wat kinderen bijgekomen. Van een andere school werd ons verteld.

Het was rustig in de klas, want onze leraar, meneer Zonneveld, las een spannend verhaal voor.

Plotseling werd de klasse-deur nogal ruw open gedrukt en daar stond een meneer die de klas binnenkwam en meneer Zonneveld een papier in de hand duwt. Hij zei wat tegen “onze” meneer, maar die schudde van nee. Er kwam vervolgens een andere meneer de klas binnen, die pakte het papier op en riep de namen op van juist die kinderen die pas nog in onze klas zitten.

De laatste naam was Sonja, een beeldschoon meisje met donker haar en prachtige pijpenkrullen. Vanwege die pijpenkrullen was ik nogal jaloers op haar. Meneer Zonneveld ging met die kinderen mee, maar dat was kennelijk niet de bedoeling want hij wordt ruw teruggeduwd in de klas. Op dat moment dachten wij allemaal dat het ging om ons toneelstuk van “Repelsteeltje” dat wij aan het instuderen waren voor het eindejaarsfeest.

Dit alles was nogal rustig verlopen. Er kwam daarna een andere leraar de klas binnen die kennelijk nu het werk van meneer Zonneveld overnam. Hij legde uit dat deze kinderen door hun school naar een verkeerde school waren gestuurd en dat meneer Zonneveld hen zou begeleiden naar hun nieuwe school.

Om 4 uur ging de bel en ik ren naar huis om te vertellen wat er allemaal op school gebeurd is.

Buiten adem van het rennen spurte ik onze straat in en zag daar voor onze deur een open vrachtauto staan, met twee soldaten erbij. Mijn moeder stond op de stoep, een meter of vijf van die vrachtauto vandaan. Nu kwamen Brammetje - die met zijn familie op de eerste etage beneden ons woonde- zijn broertje Ilja en zijn ouders naar buiten. Brammetje had een klein koffertje bij zich en zijn zondagse kleren aan. Hij schreeuwde tegen mij, “Wij gaan met vakantie” ! Ik, natuurlijk direct al jaloers, keek naar mijn moeder die achter mij stond en mij verschrikkelijk hard in mijn schouders kneep. Ik zag dat de tranen over haar wangen lopen. “Zij gaan met vakantie mam, ze komen heus wel gauw terug hoor.”

Ik wist dat mijn moeder nogal goed met deze buurvrouw omgaat. Zij spraken veel met elkaar. Maar om nu te gaan huilen als iemand met vakantie gaat? Grote mensen snap je nooit, dacht ik nog.

Maar wij hebben, noch mijnheer Zonneveld, noch die klas-kinderen, noch Brammetje en zijn broertje Ilja en zijn ouders teruggezien van hun “vakantie”. Later toen de Tweede Wereldoorlog beëindigd was, besefte ik pas dat deze zogenaamde vakantie eindigde in Auschwitz.”